

גליון תתקיד • ערש"ק פרשת כי תשא

• שנת העשרים •

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

— "חלב אמו" — איזה חלב בא למעט?

איך מתקנים את החבל שנקרע ע"י החטא?

פקוח נפש בשבת ובכל התורה

עסקני ציבור — צורך הדוד





מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מאיר יעקב זילברשטרום, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים,
הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שווייכה



תפקיד הנשים במניעת 'חטא העגל' ועשיית המשכן

כשמנצלים הכסף לעשיית המשכן – לא חסר מאומה!

וכשם שבימים ההם פעלו הנשים שעגל הזהב שרפוהו וטחנוהו ונעשה לאפר ועשן, ואילו המשכן נבנה (בעזרתן של הנשים שהן היו הראשונות לסייע בבניית המשכן והמקדש) באופן שקרשי המשכן .. עומדים וקיימים לעולם, עד לעתיד לבוא (כדאיתא במדרשי חז"ל (יומא עב, סע"א. וש"נ)),

כמו כן בדרא דעקבתא דמשיחא שהוא הגלגול של הדור ההוא, בידן של הנשים למנוע את הענין ד"עגל הזהב", דהיינו ההשתחוואה לכסף תוך כדי וויתור על עניני יהדות, ואדרבה, לנצל את הכסף שמשיגים כדי לעשות מבתיהן משכן ומקדש להשראת השכינה,

ואז לא חסר מאומה בכל המצטרך, הבעל בריא, האשה בריאה והילדים בריאים, ומתוך בריאות ושמחה מגדלים את הילדים לתורה לחופה ולמעשים טובים, והם נעשים "צבאות השם" - כמו ביציאת מצרים שהנשים העמידו דור שהכירו את הקב"ה כקריעת ים סוף ואמרו "זה א-לי ואנהו" (בשלח טו, ב).

וכאמור, בידן של הנשים שכל אחת תעשה מביתה משכן ומקדש להקב"ה, שאז יהי' הבית בריא, חי ושמח, ויהי' בו אלקות בגלוי, ועל ידי זה יזכו - יחד עם בעליהן וילדיהן - לילך בקרוב לקראת משיח צדקנו, במהרה בימינו אמן.

(תורת מנחם חסיד' ע' 66 ואילך)

פתיחה

בעזרי"ת.

הננו מתכבדים להגיש לפניכם את הקונטרס 'לקראת שבת' (גיליון תתקיד) היו"ל לפרשת כ"ת-שא, ובו אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבנ"מ זי"ע.



מדור "פשוטו של מקרא" שבפתח הקובץ עוסק בדברי רש"י על "לא תבשל גדי בחלב אמר" שנכתב בפעם השניה בפרשתנו, ויבאר הגדרה מחודשת בגדר "דברי סופרים" שבפירוש רש"י שהם דברים שיש להם סמך בהכנת פשט הכתובים, ועפ"ז יבאר הבנה בדברי הב"ח שבשר עוף בחלב אסור לא רק באכילה אלא גם בהנאה ובישול.

מדור "יינה של תורה" עוסק בדברי רש"י שהקב"ה נראה למשה בעת אמירת י"ג מדות הרחמים כשהוא מעוטף ועטור בקשר של תפילין, ויבאר בזה יסוד גדול אשר עצם זה שיהודי יכול להיכשל בחטא זהו רק כי שוכח הוא על זה שהקב"ה מחי' את העולם כולו בכל עת, ולכן התיקון לזה הוא טלית ותפילין שענינם להזכיר ליהודי על הקב"ה.

מדור "חידושי סוגיות" עוסק בגדר פקוח נפש בשבת ובכל התורה, ויחדש שהיתר פקוח נפש בשבת הוא מדיני שמירת שבת גופא, כי שבת היא לאות בין ישראל להקב"ה, ולכן פיקוח נפש הוא שמירת שבת ולא חילולה, משא"כ בכל התורה, שפיקוח נפש דוחה כל התורה.

בברכת שבתא טבא
מכון אור החסידות

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כאופן שהופיעו במקורם, אלא עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים הושמט ריבוי השקו"ט והמקורות שהופיעו במקורם, ויש להיפך, אשר במקור הדברים מופיעים בקיצור וכאן הורחבו ונתבאר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבירד הערה או שמתקשה בהכנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנשמנו בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

תוכן ענינים

ב. מקרא אני דורש.....
בשר עוף בחלב – מנלן שאסור?

מה מוסיף הדין של איסור בשר עוף בחלב להכנת הכתוב? / מנלן ש"גדי" לא דווקא, והכוונה לכל בהמה וחי' / "חלב אמר" – איזה חלב בא למעט? / ביאור הגדרת "דברי סופרים" בדברי רש"י ונפק"מ מזה לדיני איסור בשר עוף בחלב

ע"פ לקושי שיחות חסיד' עמ' 201 ואילך

ה. פנינים.....
בין "ונתנו" ל"זה יתנו" ע"פ לקושי שיחות חסיד' עמ' 383 ואילך

מחצית השקל – קרבן יחיד או קרבן ציבור? ע"פ לקושי שיחות חסיד' עמ' 384

ו. יינה של תורה.....
תשובה על ידי "קשר של תפילין"
מדוע נגלה השי"ת למשה מעוטף בטלית ועטור בתפילין? / כיצד יתכן שיהודי יעבור על רצון השי"ת? / ואיך מתקנים את החבל שנקרע על ידי החטא? עניין התיקון של י"ג מידות הרחמים, ושייכותן לטלית ותפילין

ע"פ לקושי שיחות חסיד' עמ' 232 ואילך

ט. פנינים.....
כופין אותו עד שיתן מטבע של אש ע"פ לקושי שיחות חסיד' עמ' 389 ואילך

נשיאת הראש – גם ל"עובר על הפקודים" ע"פ ספר השיחות חסיד' ח"א עמ' 360 ואילך

י. חידושי סוגיות.....
פקוח נפש בשבת ובכל התורה

מקשה בדברי הרמב"ם לענין פקו"נ בשבת – אמאי שינה מן הש"ס והביא הילפותא ד"וחי בהם" רק לענין שאסור להתמהמה כו' ולא לגופא דינא שדחוי' שבת אצל סכנת נפשות / מוסיף להקשות מה ראה הרמב"ם להצריך כאן הלימוד ד"וחי בהם" אחר שהזכירו כבר בדין יהרג ואל יעבור שכלל התורה, וגם מקשה מהו החידוש דין במה שהאר"ק שדיני התורה אינם נקמה בעולם כו' / מחדש דשאני דין זה בשבת מכלל התורה, שהוא דין בשמירת שבת גופא ולא בהלכות נפשות / מבאר דבריו על פי הכתוב בפרשתנו דגדר שמירת השבת הוא לאות בין ישראל לקונם ולהכי פקוח נפש הוי שמירתה של שבת ולא חילולה, ומסיק דזהו גופא דינא דאסור להתמהמה כו' / מתרגם עפ"ז כל הקושיות הנ"ל

סרוך ספר "פניני מנחם" ח"ב סי' לה – ע"פ לקושי שיחות חסיד' עמ' 133 ואילך

יג. תורת חיים.....
פיקוח נפש והצלת נפשות ממש

יד. דרכי החסידות.....
שבע מעלות כאש התורה

טז. שיחות קודש.....
תפקיד הנשים במניעת 'חטא העגל' ועשיית המשכן

צוות העריכה וההגהה:
הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי', הרב מאיר יעקב זילברשטרם, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חרישטוב, הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

מכון 'אור החסידות', סניף ארץ הקודש ת.ד. 2033 כפר סבד',
Or Hachasidus - Head Office, 1469 President st. • 6084000
#BSMT, Brooklyn, NY 11213 - United States (718) 534 8673

להערות והארות:
טל' מערכת: 03-3745979 orhachasidut@gmail.com





בשר עוף בחלב – מנולן שאסור?

מה מוסיף הדין של איסור בשר עוף בחלב להכנת הכתוב? / מנולן ש"גרי" לאו דוקא, והכוונה לכל בהמה וחי? / "חלב אמו" – איזה חלב בא למעט? / ביאור הגדרת "דברי סופרים" בדברי רש"י ונפק"מ מזה לדיני איסור בשר עוף בחלב



א. בפרשתנו כתובה, בפעם השני בתורה, אזהרת בשר בחלב: "לא תבשל גדי בחלב אמו" (לד, כו). ופירש רש"י: "לא תבשל גדי – אזהרה לבשר בחלב".

וכוונתו מבוארת (ראה רא"ם וגור אריי), שאף שנאמר בתורה "לא תבשל גדי" דוקא, הרי באמת אזהרה זו אמורה לכל בשר.

והנה, בפעם הראשונה שכתבה התורה "לא תבשל גדי בחלב אמו" – בפרשת משפטים (כג, יט) – לא פירש רש"י דבר זה, ומשמע שם שהכוונה היא פשוטו כמשמעו, דוקא "גדי" – היינו: ולד רך של בהמה (כדברי רש"י שם), ולא בשר בהמה גדולה יותר, וגם לא בשר חיה; וצריך לפרש, שדוקא כאן, כאשר התורה כופלת אזהרה זו פעם שני, למד רש"י שבכוונת התורה להוסיף ולרבות בענין זה, ולכן פירש שיש כאן "אזהרה לבשר" בכלל, ותיבת "גדי" צריך לפרש שהוא בשם המושאל לכל בשר, וכמבואר בספר החינוך (מציה צב): "שאינ גדי אלא לשון בהמה, והוציא בלשון גדי לפי שהבשר הוא דבר רך כגדי". כלומר: כיון שבשר הוא רך, ביחס ליתר חלקי הגוף – לכן בשם המושאל קוראים אותו בשם "גדי".

[ועוד יש להאריך בהשקו"ט שבוה, ועוד חזון למועד בעז"ה].

ב. והנה, בהמשך לזה כותב רש"י: "בחלב אמו – פרט לעוף שאין לו חלב אם, שאין איסורו מן התורה אלא מדברי סופרים".

לקראת שבת

מישראל תלוי בהסביבה, כי כל סוגי בני"א הנ"ל הרי עצם מהותן הוא טוב, אלא שהסביבה שהם נמצאים בה מנוולתן, וכמאמר אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות, דהרוח שטות מכסה על האמת דנדמה לו כי גם בעברו על מצות ה' בעשה או בל"ת עודנו ביהדותו, כי ח"ו להפרד מאלקות ולצאת מהיהדות זה לא יעשה שום יהודי בשו"א ומוכן למסור נפשו בפו"מ בעד אמונתו בד' ובתורתו ית', כי נקודת יהדותו שלימה היא אלא שאורה של הנקודה בלתי מאירה והוא בסיבת העביות והגסות המכסה ומסתיר,

וידוע דאזיר מעופש הוא סיבה למחלאות שונות ר"ל ובעיקר גורם ר"ל דבר ומגפה דענין חולי זו ר"ל הנה לבד זאת שהיא קשה ביותר היא מחלה מתדבקת, ועיקרי העצות המה לטהר את האזיר ככל האפשרי, וכן הוא ברוחניות שהעיקר הוא להסיר את העביות והגסות, הסרת הגסות והבהמיות מתאוות בשרים, דישנם כאלו דכל ענינם הוא כדיבורי נבול פה והדומה שבוה מעבים ומגסים ומקלקלים את האזיר,

וטהרת האזיר הוא ע"י האש, דהנה כתיב (ירמי' כ"ג, כ"ט) הלא כה דברי כאש נאום ה' וכפטיש יפוצץ סלע, ואמרז"ל (סוכה נ"ב, ב), אם פגע כך מנוול זה משכחו לביהמ"ד אם אבן הוא נמוח ואם ברזל הוא מתפוצץ, דב' סרסורי היצה"ר הא' הוא הטמטום וענינו אחיזה עינים שסוגר את העינים מבלי לראות הטוב דתומ"צ ומרבה לצייר להאדם ציורים רעים בתאוות בשרים ומחטיאו בכמה אופנים שונים תחלה באונס ואח"כ ברצון ובענג עד שמתמטם לבו ומוחו ומשעבדו, וזהו קליפת אבן דלבו ומוחו נעשים ר"ל קשים כאבן,

והב' הוא הספיקות שהוא קליפת עמלק בגימטריא ברזל עם הכולל, דענינו להטיל ספק בכל דבר, כי על כל ענין אלקי בתומ"צ הוא שואל ואומר "מי אומר שזה כך?" ("ווער זאגט אז עס איז אזי"), והוא בקרירות ובהעזה וחוצפה גדולה,

לימוד השורף כל עניני הרע

והעצה לזה הוא תורה, וזהו הלא כה דברי כאש, דהנה בטבע האש הא' דשורף ומכלה לגמרי, ב' אופן שריפתו הוא בתוקף גדול, ובדבר שאינו נדלק תיכף הנה כשנאחז בו יתגדל תוקף שריפתו, ג' גם אם דולק במקום א' הרי לפתע פתאום נאחז האש גם במקום רחוק, ובפרט כשיש רוח אז אין מקום רחוק לפני האש, ד' בכל מקום שבווער הוא שורף ומכלה ואין זה כמו דבר המתפשט אשר בעיקרו הוא רב וחזק ובהתפשטותו מתמעט אלא בכל מקום הוא בשוה, ה' חום האש ואורו מגיע למרחוק ביותר, ו' בטבעו מטיל חרדה, ז' מגלה את האמת כי כל דבר גשמי אין לו קיום ובין לילה אבד,

וכל הענינים האלו ישנם ברוחניות בתורה, דלימוד התורה שורף ומכלה כל עניני הרע ושריפתן הוא בתוקף עצמי, וכשלומדים במקום א' גורמים שילמדו בעוד מקומות ובפרט כאשר הלימוד הוא בחיות פנימי דפנימיות התורה דאז האור והחום מתפשט למרחוק ומרבה יראת שמים ומגלה את האמת כי העיקר הוא אלקות...



המודר כדפוס
לעילוי נשמת
הרה"ח ר' שלמה
בן ר' יעקב ע"ה
יאנג
נפ"ק כ"ז תשרי ה'תשפ"א
תנצ"ח

לקראת שבת

והיינו:

בפעם הראשונה שכתבה התורה "לא תבשל גדי בחלב אמו", הרי שם מלכתחילה הכוונה היא כפשוטו – רק "גדי" בלבד, ופשיטא שאין בשר עוף בכלל, ולכן שם לא פירש רש"י מאומה על התיבות "בחלב אמו";

אמנם כאן, בפעם השני, שבה מרבה התורה שהאיסור הוא על כל בשר, ותיבת "גדי" הוא שם המושאל לבשר בכלל, הרי לכאורה גם בשר עוף בכלל! – ועל זה בא הלימוד מהתיבות "בחלב אמו" למעט בשר עוף, "שאיין לו חלב אם".

אך עדיין צריך ביאור בסיום דברי רש"י "שאיין איסורו מן התורה אלא מדברי סופרים" – הרי רש"י בא לפרש את "פשוטו של מקרא", את דברי התורה, ואם כן, ה' לו לומר רק את מה שלומדים מהמקרא, שבשר עוף אינו אסור, ומה נוגע כאן שלאחר מכן חכמים באו ואסרוהו?

ובפרט שישנה שיטה שבאמת גם חכמים לא אסרו בשר עוף בחלב, עד שהגמרא אומרת (חולין קטז, א) ש"במקומו של רבי יוסי הגלילי היו אוכלין בשר עוף בחלב" – ואם כן, מה הכריח את רש"י בפירושו על התורה (שאינו ספר הלכה, כמובן) להכריע שאכן בשר עוף בחלב אסור?!

[והנה בדוחק ה' אפשר להסביר, שרש"י נתכוון ליישב את תמיהת התלמיד שילמד את דבריו – שבשר עוף בחלב מותר מן התורה – הרי הוא רואה בביתו שנוהגים גם בבשר עוף! ולכן רש"י מבהיר שבאמת מדברי חכמים זה כן אסור.

אבל אם זו כל הסיבה שרש"י כותב זאת – ה' לו לכתוב הבהרה זו כבר בפעם הראשונה שבה נאמר "לא תבשל גדי בחלב אמו", ושם משמעות הכתוב היא הרי כפשוטו, שרק "גדי בחלב אמו" אסור (כנ"ל); ומיד שם ה' רש"י צריך להבהיר שבאמת כל בשר אסור, ואפילו בשר עוף!]

ג. ויש לומר:

הנה רש"י מדייק בלשונו שאיסור בשר בחלב הוא "מדברי סופרים". וידוע, שהטעם שנקראו "סופרים" הוא על שם "שהיו סופרים כל האותיות שבתורה" (קידושין ל, א). ולפי זה יש לומר, שאין כוונת רש"י שיש כאן תקנה מחודשת של חכמים, אלא שאיסור זה של בשר בחלב נלמד הוא מתוך הכתוב עצמו; אמנם לא מתוך עיקר פשט הכתוב, אלא באופן של דיוק בלבד: ה"סופרים", שהם מדייקים באותיות ותיבות של "ספר התורה הזה", למדו איסור זה מתוך דיוק לשון המקרא גופא.

[וע"ד שיטת הרמב"ם בענין "דברי סופרים" – פירוש המשניות כלים פ"ז מ"ב. ספר המצוות שורש ב. וראה בארוכה במפרשים שם. נושאי כלי הרמב"ם ה' אישות פ"א ה"ב. אנציקלופדיה תלמודית ערך דברי סופרים סעיף ב. וש"נ].

שבע מעלות באש התורה

לימוד התורה שורף ומכלה כל עניני הרע ושריפתן הוא בתוקף עצמי, ובשלומדי' במקום א' גורמים שילמדו בעוד מקומות ובפרט כאשר הלימוד הוא בחיות פנימי דפנימיות התורה דאז האור והחום מתפשט למרחוק ומרבה יראת שמים ומגלה את האמת כי העיקר הוא אלקות



האור והסביבה

...כשם דבנר הגשמי הרי טיב האור ובחירתו תלוי בהשמן ופתילה כמו"כ הנה בנר הנשמה דכתיב "נר ה' נשמת אדם" ואמר רבינו נ"ע ב[ספר התניא] פי"ט שישאל הקרובים אדם נשמתם היא למשל כאור הנר שמתנענע תמיד למעלה בטבעו, והיינו דנר הנשמה טבעה לעלות למעלה, וטיב הארתה תלוי בהשמן ופתילה דוקא, היינו בקיום המצות מעשיות שהם מלוכשים בדברים גשמיים וכשהוא מלוכש בגוף, ובלימוד התורה שזהו השמן, והאור הוא העבודה שבלב שפועל בירור וזיכוך המדות...

וידוע כי דליקת אור הנר בכלל ובהירותה בפרט תלוי בהאור והסביבה, דבמקום אור טוב הרי גם נר דק מאיר בכי טוב ומגיע אורה גם למרחוק, ובמקום שהאור גס צריכים נר גדול יותר וגם אז אינו מאיר רק בהסמוך לו, ובמרתף שהאור גס ביותר צריכים מדורה גדולה, ובמקום שהאור הוא מעופש הנה הוא דוחה את האור, וצריכים תחלה להכניס אש השורף ומכלה את העביות והגסות של האור המעופש שלא ידחה את האור, ואח"כ מכניסין בו את האור ואז הנה מעט אור דוחה חשך הרבה.

טהרת האור – ע"י האש

והנה ככל המשל הזה יובן גם ברוחניות, דגילוי אור דנר הנשמה תלוי בהאור, וכאשר ישנו עביות וגסות של עיפוש מקלקל את האור. והיינו דהעביות וגסות העיפוש מתגבר על האור הטוב שאינו נרגש כלל, אבל באמת הרי ישנו אלא שהוא מכוסה ונעלם במאד לפי שהעביות וגסות של העפרורית מקיף אותו מכל צד ופנה מבלי נתון לו מקום להתגלות כלל, והנה או"ר הוא ר"ת אור יו"ד, דהאור של היו"ד שהוא נקודת היהדות דישנו בכאו"א

והביאור בזה:

הכתוב בא לאסור תערוכת של שני דברים: בשר בחלב. הבשר נרמז דרך המלה "גדי", והחלב נרמז דרך המלים "בחלב אמו".

והנה, המיעוט של בשר עוף שייך לחלק הראשון – שבענין הבשר, זה הרמז במלה "גדי"; מדוע איפוא התורה ממעטת בשר עוף – דוקא דרך החלק השני, המלים "בחלב אמו" השייכות לענין החלב?

ועל כך מבאר רש"י, שזה שהתורה לא מיעטה את בשר עוף בדברה על הבשר ("גדי") – אלא "נוכרה" בכך כביכול רק כאשר הגיעה לדבר אל החלב ("בחלב אמו"), הוא כדי להשאיר מקום לכך שבאמת גם בשר העוף יהי' אסור; אלא שאיסור זה אינו מעיקר פשט המקרא – שלפיו בשר העוף מותר הוא – אלא רק "מדברי סופרים", כלומר, הוא מיוסד רק בדיוק בלשון "ספר התורה".

ד. והנה לפי זה – שכוונת רש"י היא שאיסור בשר עוף בחלב ש"מדברי סופרים" מיוסד הוא בלשון הכתוב גופא – יש ללמוד מדברי רש"י אסמכתא לשיטת הב"ח בענין זה.

כי הנה, דעת רוב הפוסקים (טור ושולחן ערוך יורה דעה סי' פז), שהאיסור של בשר עוף בחלב הוא רק באכילתו, אבל האיסורים של הנאה ובישול אינם חלים על בשר עוף; אולם הב"ח (שם) סובר שאין לחלק, ובשר עוף אסור גם בהנאה ובישול עם חלב.

ומכאן יש רמז לשיטתו:

הרי הפסוק כאן מכוון בעיקרו לאיסור ההנאה מבשר בחלב. וכדברי רש"י על הפסוק: "שלש פעמים כתוב בתורה, אחד לאכילה ואחד להנאה ואחד לאיסור בישול" – והיינו, שהפעם הראשונה בתורה שבה נאמר האיסור מכוון לאיסור אכילה, ואילו הפעם השני – הפסוק כאן – מכוון לאיסור הנאה.

ואם כן, כיון שהאיסור של בשר עוף בחלב נלמד הוא (על ידי ה"סופרים" – באופן של דיוק) מהפסוק כאן – שהוא הרי בא להוסיף איסור הנאה – נמצא שאין לחלק בענין זה בין אכילה להנאה, ובשר עוף בחלב יהי' אסור גם בהנאה (וגם בבישול).

הוצאת חיים

מכתבי עצת והדרכה בעבודת השי"ת בחיי היום יום

עסקני ציבור – צורך הדור

וחדש, וככל אשר יגדל כשרון האיש בעבודה זו תגדל גם כן כמות הזמן עליו להקדיש לה, שמוזה מובן ג"כ שישנם כאלו אשר עיקרם הוא דוקא עבודה האמורה, וכל שאר עניניהם הכשר מצוה הם גם לעבודה זו, ובמלות אחרות זוהי המצוה דב' הוה זהיר טפי (עיין אגרת הקדש לרבנו הזקן סוף פרק ז' ובספר השיחות קיץ ת"ש עמוד כ"ב, ובהערה שם), וכל שאר התורה והמצוות שלו עולים דרך מצוה זו, מלמטה למעלה, וכל המשכות והשפעות שלו נמשכים ע"י מצוה זו מלמעלה למטה.

(אגרות קודש חס"י עמ' כח)

חשיבות העיסוק בעסקנות הכלל

...על פי השמועות המגיעות לכאן, נראה שזה זמן רב ביותר אשר כבודו משך ידיו מעסקנות בצ"צ, כהרגלו מאז (מלבד הו"ל של ספרים). ומובנת הפליאה מתופעה הכי מצערת ומכאיבה זו.

האומנם לדעת כ' עתה היא שעת הכושר לנוס מן המערכה? או שלדעתו אכשור דרא? וקס"ד שעסקנות רצוי' אין מצליחה עתה, וכן לא תעמולה ליראת שמים לתומ"צ – מופרכת בהחלט ע"י המציאות.

ובפרט אשר מי מאתנו תוכן לבות בנ"י, אשר ח"ו לא ישמעו לקול מוכיח ע"פ דרך התורה, גם אם ידבר אליהם השכם והערב, וכמאמר רז"ל הוכח תוכיח עד מאה פעמים, ובדברים יוצאים מן הלב. מה שכן ברור, אשר העדר העסקנות בודאי שלא תוסיף דבר להטבת המצב ביהדות ותומ"צ.

הי' מצב איום ונורא ר"ל בימי יחזקאל (קאפ' ח-ט) שמאז אנשי כנסת הגדולה לא הי' עוד כמוהו (יומא סט, ב). ובכל זאת ידוע סיפור חז"ל (שבת נה, א), אשר אפילו בהתבוננות קלה בו, תסמרנה שערות ראש איש הישראלי.

אולי אין הסגנון דיפלומטי או מנומס כדי צרכו – אבל בודאי שאין החריפות מספיקה כלל בערך הצרה ומצוקה בה עניני יהדות נמצאים בכ"מ.

(אגרות קודש חס"י עמ' מא-ב)

פיקוח נפש והצלת נפשות ממש

ידוע פסק תורתנו הקדושה, שמצווה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים דוחה כל העניינים (מועד קטן ט, ב).

ובדורות האחרונים – עסקנות בשטח הרבנות ובשטח החינוך על טהרת הקודש וכיוצא בזה הוא עניין של פיקוח נפשות והצלת נפשות ממש.

(אגרות קודש חס"י עמ' ל)

מצוה דהוי זהיר בה טפי

...ובנקודת מכתבו במה שכותב שלפעמים עושה חשבון בנפשו מהתעסקותו בחינוכם של אחרים אבל מה יהי' במצבו הוא ובעיניו אשר יום רודף יום וכו'.

ובודאי נודע לו אשר בעיא זו ודכדוכי נפש אלו עתיקים הם ומבלבלים הם את כל העוסקים בצרכי צבור בכלל ובשטח דעסקנות צבורית התופסת ומקיפה את כל האדם כולו ביחוד, ומובן ג"כ שלא בכל התקופות ולא לכל האשים שוה הפתרון של הבעיא ותשובת שאלה עיקרית זו, ואינה דומה שעת מלחמה לשעת שלום, שעת חירום לשנים כסדרן. ופשיטא שאינו דומה מי שכשרון מיוחד לו בעסקנות לזה אשר ענינו בזה הוא באופן דאתכפיא, וע"פ דברים האלה אשר מובנים הם וגם פשוטים להמתבונן אפילו שעה קלה בהשקפת עולם של תורתנו תורת חיים אשר כלל גדול בה, ואהבת לרעך כמוך וכל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא.

מובן אשר בדורנו דור יתום, ומאידך גיסא דור דעקבתא דמשיחא סוף הגלות והכנה קרובה לאתחלתא דגאולה האמיתית, אשר עלי' נאמר שתהי' גאולה שלימה, א.ז.א. שאף איש אחד מישראל לא ישאר בגלות, בגלות כפשוטה, וגם בגלות ברוחניות, מוכרחת השתתפות כל אחד והשתדלותו בקבוץ נפשות בני ישראל וקירובם לגאול ישראל הוא השם יתברך נותן התורה והמצוה, אין איש נקי מעבודה קדושה זו, עכ"פ זמן מסוים בכל יום שבוע

מחצית השקל – קרבן יחיד או קרבן ציבור?

לחת את תרומת ה' לכפר על נפשתיכם
נתנו כל אחד מחצית השקל כי לקנות מוהן קרבנות ציבור
כי ועל אותה תרומה נאמר לכפר על נפשתיכם, שהקרבנות
לכפרה הם באים (ל, טו. רש"י)

בנוגע למחצית השקל כתב הרמב"ם: "ואינו נותנו בפעמים רבות כו' אלא נותנו כולו כאחת בפעם אחת" (ריש ה' שקלים). ובטעם הדבר ביאר הגאון הרוגצ'ובי, ש"שקל יש עליו שם קרבן בפני עצמו" ויש בו גדר של כפרה, ולכן אי אפשר להביאו בפעמים רבות, כי בכפרה אי אפשר להיות נתינה לחצאין (צפע"נ קונטרס ההשלמה ג. א. ועוד).

והנה, יש לחקור בגדר הקרבן והכפרה שבנתינת מחצית השקל, אם הוא לפי שקונים בו קרבנות ציבור שבאו לכפרה, או שהכפרה היא ע"י עצם נתינת מחצית השקל. ונפק"מ, שלפי האופן הראשון גדר הקרבן שבמחצית השקל הוא קרבן ציבור, וכפרתו היא על כלל הציבור, ולפי האופן השני הוא קרבן יחיד, שכל יחיד ויחיד נותן מחצית השקל לכפר על נפשו.

ויש לומר שבוה נחלקו רש"י והרמב"ם:

מלשון רש"י "ועל אותה תרומה נאמר לכפר על נפשתיכם, שהקרבנות לכפרה הם באים" משמע שהכפרה היא ע"י הקרבנות, ומדויק מה שהביא את הכתוב "לכפר על נפשתיכם" לשון רבים, כי הכפרה שע"י הקרבנות היא על כלל הציבור.

אך הרמב"ם בספר המצוות מצות מחצית השקל (מ"ע קטא), דייק להביא את הכתוב "ונתנו גו' כופר נפשו", לשון יחיד, ללמדנו שכפרה זו אינה רק ע"י הקרבת קרבנות הציבור, אלא עצם נתינת מחצית השקל היא בבחינת "כופר נפשו" של כל יחיד.

בין "ונתנו" ל"זה יתנו"

ונתנו איש כפר נפשו גו' זה יתנו (ל, יב-יג)

כתב הרמב"ם בספר המצוות מצות מחצית השקל (מ"ע קטא): "הציווי שנצטוונו ליתן מחצית השקל בכל שנה, והוא אמרו יתעלה ונתנו איש כופר נפשו, ואמר זה יתנו". ולכאורה תמוה לשם מה הביא הרמב"ם שני פסוקים למצוה זו, ולמה לא הסתפק בא' מהם.

ויש לומר:

מצינו שנתנית מחצית השקל צריכה להיות בפעם אחת, וכלשון הרמב"ם "ונתנו כולו כאחת בפעם אחת" (ריש ה' שקלים). ויש לחקור בזה, האם זהו דין בנתינת הגברא, שעל הגברא ליתן מחצית השקל בפעם אחת, או שזהו דין בחפצא דמחצית השקל, שצריך להיות מטבע אחד של מחצית השקל.

ומדברי הרמב"ם נראה ששני הגדרים נכונים, דמלשוננו "ואינו נותנו בפעמים רבות היום מעט ולמחר מעט אלא נותנו כולו כאחת" (שם) משמע שהוא דין באופן נתינת הגברא, ולאידך מזה שהדין הוא שצריך לתת מטבע של "מחצית השקל כסף" (ל' הרמב"ם שם, וראה שם הלכות ה.ו. פיה"מ בכורות פ"ח מ"ח, ועוד), משמע שהוא דין בחפצא, שצריך להיות מטבע אחד של מחצית השקל.

ועל פי זה יש לומר, שלכן הביא הרמב"ם שני הפסוקים, כי מזה ילפינו שני גדרים אלו: מהפסוק "ונתנו איש כופר נפשו" ילפינו שנתנית הגברא צריכה להיות בפעם אחת, מטעם שיש בה גדר כפרה, ובכפרה אין נתינה לחצאין; ומהפסוק "זה יתנו" ילפינו שיש לתת חפצא של דבר אחד ("זה"), מטבע אחד של מחצית השקל, ולא צירוף כמה מטבעות יחד. וק"ל.

ובאמת דמלשון הר"מ מבואר דהגדרה זו אינה נוגעת דוקא לשבת, אלא שכן הוא בכל משפטי התורה ומצוות, שכל אחד מהם הוא רחמים וחסד ונתינו למען יהי "וחי בהם". אלא שמזה שהעמיד הרמב"ם ענין זה בהלכות שבת ובנוגע לפקוח נפש בשבת, מבואר דהמושג הנ"ל משתייך במיוחד ובאופן פרטי למצות שבת, אלא דממנה נלמד ("הא למדת וכו'") לכל מצוות התורה.

והיינו לפי שבאמת כל מצוה ומצוה שבתורה היא גם אות על אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו. ולכן במקום פקוח נפש המצוה עצמה מחייבת דחייתה מפני קיום נפש מישראל, ובלשון החינוך מצוה לב (במצות שביתת שבת) "מה שלמדו ז"ל מהכתוב שדוחין הכל מפני הצלת נפשות . . הטעם לפי שסבת עשיית המצוה הוא האדם וקיום הסבה הוא קיום הכל". אלא שענין האות על בחירת הקב"ה בבני ישראל מפורש ומודגש לענין מצות שבת ("כי אות היא ביני וביניכם"), ולכן העמיד הרמב"ם ענין זה ביחס לשבת, והוסיף שממנה נלמד לכל מצוות התורה ומשפטי.

הרי זה משובח" (המובא בהלכה טז). דדינא ד"הזריז וכו'" הוא מהלכות הצלת נפשות (פקוח נפש) שמצוה שתעשה בזריזות, אבל הך ד"אסור להתמהמה בחילול שבת" הרי זה מהלכות השבת, דמצות שמירת שבת אוסרת איזשהו עיכוב או שהי"י בגללה בהצלת נפש מישראל. וזהו האמור בקרא ד"ושמרתם את חוקותי . . וחי בהם", דלא רק דפקוח נפש דוחה המצוות, אלא יתירה מזו, שהמצוות עצמן ניתנו למען "וחי בהם", והמה המחייבות (שבמקום שקיומן יכול להביא לסכנת נפשות) שידחו הן מפני קיום החיים של נפש מישראל. ולהכי מאריך כאן הרמב"ם "הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם. ואלו המינים שאומרים שזה חילול שבת ואסור, עליהן הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם", דהיינו שמשפטי התורה גופא הם רחמים וחסד ומחייבים הנהגה של "וחי בהם". ואלו האומרים שאיסורי שבת קיימים גם במקום סכנת נפשות הרי הם עושים סילוף ועיוות במצות השבת עצמה, ומהפכים אותה ל"חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם".



תשובה על ידי "קשר של תפילין"

מדוע נגלה השי"ת למשה מעוטף בטלית ועטור בתפילין? כיצד יתכן שיהודי יעבור על רצון השי"ת? / ואיך מתקנים את החבל שנקרע על ידי החטא?

עניין התיקון של י"ג מידות הרחמים, ושייכותן לטלית ותפילין



על הפסוק "אני אעביר כל טובי על פניך, וקראתי בשם ה' לפניך, וחונתי את אשר אחזק ורחמתי את אשר ארחם" (פרשתנו לג, יט), פירש רש"י שמשה יראה את השי"ת "מעוטף וקורא י"ג מדות", והראי' תהי' באופן ש"וראית את אחוריי" (שם, כג) – "הראהו קשר של תפילין" נוכפשוט, אצל השי"ת אין שייך כלל פנים ואחור וגוף וטלית ותפילין, ושום ציור אחר ח"ו. אלא הרי זה כשאר המקומות בתורה שנוקטת דרך משל תארים גשמיים כלפי השי"ת].

יש לתמוה: עיקר העניין הוא לכאורה עצם אמירת י"ג מידות הרחמים, שהן פועלות ש"וחונתי . . ורחמתי". ומדוע מודגש כאן שהשי"ת הראה למשה שהוא אומר זאת כאשר הוא "מעוטף", ו"הראהו קשר של תפילין" דווקא?

ומשמע מסיפור זה, שבכדי שסדר התפילה ובקשת הרחמים יהיו כראוי ובשלמות, יש צורך להיות מעוטף בטלית ומעוטף בתפילין דווקא, וטעמא בעי' נראה במקור הדברים אריכות הביאור בפשוטם של דברים, וכאן הובא רק מה ששייך לעבודת האדם].

איך נכשל יהודי בחטא!?

יש לבאר תחילה תמיהה עצומה בכללות עניין החטאים, שבשביל כפרתם נתקנו י"ג מידות הרחמים:

בני ישראל בכלל הם "מאמינים בני מאמינים" (שבת צז, א). כל יהודי ויהודי מאמין באמת ש"בראשית ברא אלקים" (בראשית א, א) את השמים והארץ ואת כל הנמצאים כולם.

ולא הייתה זו בריאה חד פעמית, אלא השי"ת "מחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה

לקראת שבת

יא

כל המצוות. משא"כ בהלכות שבת קאי הרמב"ם בדיני השבת, וזה שכתב ד"דחוי' היא שבת אצל סכנת נפשות" הכוונה היא דמצות שמירת שבת גופא מחייבת ודורשת שתיעשה פעולה של חילול שבת למען הצלת נפש מישראל. ולכן, לא רק שעשיית מלאכה האסורה בשבת הנעשית לצורך פקוח נפש לא מקרי מעשה של חילול שבת, אלא עוד זאת, שהיא גם קיום בשמירת שבת.

ובך הוא ביאור הדבר: הנה כתיב (פרשתנו לא, יג) "את שבתותי תשמרו כי אות היא ביני וביניכם לדורותיכם לדעת כי אני ה' מקדשכם", ופירש"י "אות גדולה היא בינינו שבחרתי בכם בהנחילי לכם את יום מנוחתי למנוחה". הרי מפורש דמצות שבת במהותה היא אות על בחירת הקב"ה בבני ישראל, ולכן עצמה של השבת קשור ותלוי בקיומו של כל יהודי שבו היא הבחירה, ובין ה' ובינו היא האות. ולהכי כשיהודי עומד במצב של סכנה, השבת עצמה מחייבת הצלתו (אפילו באופן הקשור במלאכה האסורה), מאחר שקיום היהודי הוא היסוד והסיבה לכל עיקר מצות השבת. ובודאי דלפי זה אין כאן חילול שבת כלל כיון דפעולת ההצלה מחוייבת (גם) מצד שבת גופא. ויתירה מזו, כיון דשבת היא אות על בחירת ישראל, לכן כשמחללים את השבת עבור קיומה של נפש מישראל, הרי זה ביטוי הכי מפורש להחביבות והיוקר של ישראל בעיני הקב"ה, וממילא נעשית על ידי זה הוספת קיום במצות השבת, שהיא האות על בחירת ישראל וחביבותם.

וי"ל שזהו גם החילוק בין הך ד"אסור להתמהמה בחילול שבת וכו'" להא ד"הזריז

ויאנוס את ישראל לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה או יהרגנו, יעבור ואל יהרג שנאמר במצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם". הרי מבואר דעיקר הדין דיעבור ואל יהרג בכל התורה נלמד מ"וחי בהם" (וכן הוא ברש"י סנהדרין עד, א ד"ה יעבור, ובכ"מ), ולמה חוזר הרמב"ם ומביא אותו הלימוד עוד הפעם במיוחד לענין פקוח נפש בשבת. ובאמת דהכי קשה גם בסוגיא דיומא שם דמהי השאלה "מנין לפקוח נפש שדוחה את השבת", והרי קיי"ל בכולא תלמודא דעל כל עבירות שבתורה יעבור ואל יהרג. וגם מה חידש שמואל בהבאת הכתוב ד"וחי בהם", בעוד שזהו המקור דפקוח נפש דוחה כל התורה כולה. וכבר עמדו על זה במפרשי הש"ס.

גם צ"ב באריכות לשון הרמב"ם כאן "וחי בהם ולא שימות בהם, הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלום בעולם", דמאי רצה לומר בזה, ולכאורה הרי זה ענין של אגדה שאין מקומו באמצע הלכה (ובדרך כלל מביא הרמב"ם עניני אגדה בסיום כל ההלכות). ועוד, כיון שענין זה שייך להדין דפקוח נפש דוחה כל המצוות ולא דוקא לשבת, אמאי לא הביאו בהלכות יסודי התורה לגבי הדין דיעבור ואל יהרג בכל המצוות, ולמה נטר בזה עד הלכות שבת.

והנראה לומר בזה, דדין פקוח נפש דוחה שבת האמור כאן ודין יעבור ואל יהרג בכל המצוות האמור בהלכות יסודי התורה שני דינים שונים ונפרדים המה. דהמובא בהלכות יסודי התורה הוא מדיני פקוח נפש, דמשום קיום נפש מישראל נדחות

המדרש
לעילוי נשמת
הרב שמעון ב"ר מנחם
שמואל דוד הלוי ז"ל
רישנישק
נפטר כ' כסלו ה'תשס"ב



פקוח נפש בשבת ובכל התורה

מקשה בדברי הרמב"ם לענין פקוח נפש בשבת – אמאי שינה מן הש"ס והביא הילפותא ד"וחי בהם" רק לענין שאסור להתמהמה כ' ולא לטפא דרינא שדחוי' שבת אצל סכנת נפשות / מוסיף להקשות מה ראה הרמב"ם להצריך כאן הלימוד ד"וחי בהם" אחר שהזכירו כבר בדין יהרג ואל יעבור שבכל התורה, וגם מקשה מהו החידוש דין כמה שהאריך שדיני התורה אינם נקמה בעולם כ' / מחדש דשאני דין זה בשבת מבכל התורה, שהוא דין בשמירת שבת נופא ולא בהלכות נפשות / מבאר דבריו על פי הכתוב בפרשתנו נדרר שמירת השבת הוא לאות בין ישראל לקונם ולהכי פקוח נפש הוא שמירתה של שבת ולא חילולה, ומסיק דזהו נופא דינא דאסור להתמהמה כ' / מתיר עפ"י כל הקושיות הנ"ל



ברמב"ם הלכות שבת (פ"ב ה"א):
דחוי' היא שבת אצל סכנת נפשות כשאר המצוות לפיכך חולה שיש בו סכנה עושין לו כל צרכיו בשבת וכו'. ולהלן בהל' ג:
ואסור להתמהמה בחילול שבת לחולה שיש בו סכנה שנאמר אשר יעשה אותם האדם וחי בהם ולא שימות בהם. הא למדת שאין משפטי התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלוש בעולם. ואלו המינים שאומרים שזה חילול שבת ואסור, עליהן הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חוקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם.

וכתב המגיד משנה דהא ד"אסור להתמהמה וכו'" מקורו ביומא (פד, ב) "והזריז הרי זה משובח", ובירושלמי יומא (פ"ח ה"ה) "הזריז הרי זה משובח והשואל הרי זה שופך דמים". ומה שכתב שנאמר

"וחי בהם" מבואר ביומא שם (פה, ב) והוא מימרא דשמואל ומסקנא דגמ' דמהתם ילפינן לה. וצ"ע, דהא בגמרא שם הובא הך קרא ד"וחי בהם" כמקור לעיקר הדין דפקוח נפש דוחה שבת ("מנין לפקוח נפש שדוחה את השבת כו' אמר שמואל כו' וחי בהם כו'"), וא"כ הו"ל להרמב"ם להביאו בתחילת הפרק על מ"ש "דחוי' היא שבת אצל סכנת נפשות" (על דרך לשון המבי"ט בקריית ספר), ולמה הביאו רק לגבי הדין ד"אסור להתמהמה כו'". וכן הא ד"הזריז הרי זה משובח" מובא להלן (בהלכה טז) "והמקדים להציל הנפש הרי זה משובח" וא"כ לכאורה איכא כוונה אחרת במ"ש כאן "אסור להתמהמה וכו'", וצ"ב.

והנה בריש פ"ה מהלכות יסודי התורה כתב הרמב"ם "כשיעמוד עובד כוכבים

לקראת שבת

ז

בראשית" (ברכת יוצר). וכמבואר בתניא (שער היחוד והאמונה פ"א) שלעולם מצד עצמו אין קיום כלל, ובכל רגע ורגע השי"ת מחי' ומהווה את העולם מחדש. ואילו לא הי' השי"ת מהווה את הבריאה מחדש, הרי "היתה חוזרת לאין ואפס ממש, כמו לפני ששת ימי בראשית ממש". ונמצא, שבכל רגע נברא העולם מאין ליש ממש!

וממילא מתעוררת תמיהה עצומה, כיצד יכול יהודי לעבור על רצונו ית': הלא כל מציאותו וגם מציאות התאוה מתהווה ברגע זה ממש על ידי הקב"ה, ואין אפשר לנצל את התאוה שנבראה על ידי הקב"ה בכדי לעבור על רצונו?

ואפילו אם נדמה לו שישנם ניסיונות ומניעות ועיכובים על קיום רצונו ית', ועל כן אינו "מסוגל" להתאפק מתאוותיו, הרי עדיין יודע הוא שאי אפשר שיש בהם העלם אמיתי על עבודתו ית'. גם ניסיונות אלו בורא הקב"ה בכל רגע מחדש, ובמילא לא יתכן שנבראים שהשי"ת בורא ינגדו באמת לקיום רצונו ית'. וברור ופשוט שכיכולתו למשול ביצרו, ולשם כך נבראו הוא ותאוותו והניסיון!

והביאור בזה הוא, שבשעת החטא שוכח יהודי על ידיעה זו. הוא אמנם יודע באופן כללי שהבורא ית"ש מהווה את כל הנמצא מאין ליש בכל רגע, אך בשעת מעשה שבא לידי ניסיון, הוא שוכח את אמונתו הפשוטה.

ונמצא, שבכדי לעמוד בניסיונות ולתקן את החטאים, נדרש יהודי לעמול שתהי' במוחו וליבו לזיכרון תמיד האמונה הפשוטה בבריאת השי"ת את כל המציאות מאין ליש בכל רגע. וממילא יהי' עוסק כל ימיו בלימוד התורה וקיום מצוותי', וגם בענייניו הגשמיים יתנהג באופן של "כל מעשיך יהיו לשם שמים" (אבות פ"ב מ"ב) ו"בכל דרכיך דעהו" (משלי ג, ו), ולא תפול לו שום מחשבת חוץ ח"ו.

טלית ותפילין לתיקון החטאים

ומעתה ימצא מובן מה שהראהו השי"ת למשה את אמירת י"ג מידות הרחמים כשהוא "מעוטף" בטלית, ועם "קשר של תפילין".

אמירת י"ג מידות הרחמים היא בשביל תיקון ועקירת החטא. עקירת החטא היא על ידי ש"יעזוב החוטא חטאו, ויסירו ממחשבתו, ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד . . . ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם" (רמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב). וכן איתא בספר התניא (אגרת התשובה פ"א) ש"מצות התשובה מן התורה היא עזיבת החטא בלבד . . . שיגמור בלבו בלב שלם לבל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית' ולא יעבור עוד מצות המלך ח"ו וכו'".

וממילא מובן, שאמירת י"ג מידות צריכה להיות מתוך עבודה של עזיבת החטא מכאן ולהבא, באופן שלא יפול שוב לאותו החטא.

ומכיוון שנתבאר למעלה שהסיבה לחטא היא השכחה אודות הבורא ית', הרי מובן

שמניעת החטא מכאן ולהבא היא על ידי שיזכור את הבורא ית' תמיד, וממילא לא יהי' מסוגל לעבור על רצונו. וכמבואר, שכאשר יהודי זוכר תמיד את השי"ת, אינו בא לידי חטא. הוא חש כיצד הוא וכל ענייני העולם נבראים בכל רגע מאין ליש על ידי הקב"ה, וממילא אינו מסוגל לנצלם לעניינים שנגד רצונו ית' רח"ל.

ולשם כך כרוכה אמירת י"ג מידות הרחמים, בהתעטפות בטלית והנחת תפילין:

עניינן של מצוות טלית ותפילין, הוא הזיכרון על השי"ת ומצוותיו. עניינה של מצוות ציצית הוא "וראיתם אותו וזכרתם" (שלה טו, טז), ומטרת התפילין היא "והי' . . . לזכרון בין עיניך" (בא יג, ט).

ומכיוון שעניין התשובה הוא עזיבת החטא מכאן ולהבא, הרי כאשר יהודי זהיר בעניינן של טלית ותפילין, שהוא זכירת הבורא ית' תמיד, הרי הוא מקיים בזה את עניין התשובה. כל סיבת החטא היא השכחה, וכאשר בטלה השכחה, הרי עזב את דרך חטאו ו"לא ישוב לזה החטא לעולם".

ולכן קשורה אמירת י"ג מידות הרחמים לטלית ותפילין, כי הדרך לתקן את החטא ולשוב בתשובה, היא על ידי זיכרון השי"ת תמיד, שהוא עניין מצוות ציצית ותפילין.

מדוע קשר הוא סגולה לזיכרון?

ועדיין יש לדייק במה שהראהו השי"ת למשה "קשר של תפילין דווקא". והלא לכאורה הזיכרון הוא עניין התפילין בכללותו, ומדוע הראהו ביחוד את ה"קשר של תפילין"?

ויש לבאר זאת ע"פ מה שמבואר בתניא (אגרת התשובה סוף פ"ט) בסוד מאמרם ז"ל (בתניא שם: "בתנא דבי אליהו". ועיין ויקרא רבה פכ"ה) "אדם עבר עבירה ונתחייב מיתה למקום, מה יעשה ויחי", אם היה רגיל לקרות דף אחד יקרא ב' דפים":

הקשר שבין אדם להשי"ת נמשל לחבל. כאשר נקרע החבל, חוזרים וקושרים את מקום הקריעה, ואזי נעשה החבל חזק ועבה יותר באותו מקום. וכמו כן הוא גם בקשר בין יהודי להשי"ת: על ידי החטא "נפסק החבל" שמקשר בין יהודי להשי"ת, והתיקון הוא להוסיף בהתקשרות להשי"ת יתר על מה שהי' קודם החטא, ואזי מתחבר ה"חבל" שבין האדם למקום, ואדרבא מתחזק ביתר שאת נומכך שעניין הקשר ברוחניות קשור לזכירת הבורא ית', השתלשל גם בגשמיות שעשיית קשר גשמי מסייעת לבטל שכחה כפשוטה].

וזהו מה שהתגלה השי"ת למשה בעת שלימדו י"ג מידות הרחמים, כשהוא "מעוטף", ועם "קשר של תפילין", להורות ולהודיע אשר התיקון לחטא הוא על ידי זיכרון הבורא ית' תמיד, ואשר הוא מהווה ומחי' את כל היקום בכל רגע מחדש, שזהו עניינן של ציצית ותפילין.

והתשובה צריכה להיות באופן ששוב לא יבוא לידי שכחה וחטא, כי בכדי לתקן את מה ש"נפסק החבל" על ידי חטאו, צריך להוסיף ולהתחזק בהתקשרותו להשי"ת, בקשר כפול ומכופל. ודבר זה נרמז במה שהראהו "קשר של תפילין" דווקא.

פנינים

זדווש ואגדה

בכוחה של נתינה זו לגלות את הקשר בין היהודי להקב"ה, ולכפר אפילו על חטא העגל.

נשיאת הראש – גם ל"עובר על הפקודים"

כי תשא את ראש בני ישראל גי' ונתנו גי' כל העבר על הפקודים גי' לכפר על נפשתיכם (ל, יב-טו)

יש לפרש כתובים אלו בעבודת האדם לקונו:

כללות התנהגות האדם נובעת מאופן הבנת שכלו, כמו שאנו רואים, שהחילוקים בין התנהגות האדם בימי ילדותו להתנהגותו בימי בגרותו נובעים מגידול כוחות שכלו והבנתו.

וזהו מה שמורה הכתוב "תשא את ראש בני ישראל", שתמיד על האדם להגבי' ולרומם את ראשו, שיהי' ראשו שקוע בדברים נעלים יותר, כגון בלימוד התורה, כי כאשר מתעלה האדם בדרגת שכלו והבנתו - בדרך ממילא יתעלו וישתנו כל כוחותיו ודרך הנהגתו בכלל.

עלול האדם לחשוב, שכל זה הוא כאשר מדובר באדם ההולך בדרך הישר, אך מי שעבר עבירה, ש"אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות" (סוטה ג, א) - כיצד נדרש ממנו לשאת את ראשו, בשעה שראשו נתון להשפעת "רוח שטות"?

ולזה ממשיך הכתוב - "כל העובר על הפקודים", "לכפר על נפשותיכם":

הציוי "תשא את ראש" נאמר לעושי העגל, שהיו עוברי עבירה ("העובר על הפקודים" - ראה אוה"ח פרשתנו ל, יג בשם הוהר), ואעפ"כ נצטוו "תשא את ראש", ועי"ז זכו לכפרה על חטאם ("לכפר על נפשותיכם"). ונמצא, שגם "העובר על הפקודים" יכול לעסוק בעבודת "תשא את ראש", ועי"ז לשוב בתשובה שלימה ולכפר על חטאו.

כופין אותו עד שיתן מטבע של אש

זה יתנו

הראה לו כמין מטבע של אש כי ואמר לו כזה יתנו (ל, יג. רש"י)

ידועה הקושיא: במה נתקשה כאן משה, עד שהוצרך הקב"ה להראות לו מטבע של אש? וביארו התוס' (חולין מב, א ד"ה זאת): "תמה על הדבר מה יוכל אדם ליתן כופר נפשו, הראהו הקב"ה וכו'".

ותמוה: איך נתיישרה תמיהת משה "מה יוכל אדם ליתן כופר לנפשו" בזה שהראה לו הקב"ה מטבע של אש?

ויש לומר:

בענין מחצית השקל מצינו ש"כופין את מי שלא נתן עד שיתן כו' ולוקחין עבטו בעל כרחו" (רמב"ם הל' שקלים פ"א ה"ט. וש"נ), ואף לא מצינו שצריך לומר "רוצה אני" כמו בקרבנות ש"כופין אותו עד שיאמר רוצה אני" (רש"י ויקרא א, ג, מת"כ, ובכ"מ). ונמצא, ש"כופר נפשו" בא גם ע"י נתינה שאין האדם רוצה בה כלל.

וע"ז תמה משה - איך אפשר שיכופר עוון חטא העגל ע"י נתינה שאין האדם רוצה בה כלל? וזהו מה שהראה לו הקב"ה "מטבע של אש":

בכל אדם מישראל יש "אש" ("א פייערל"), שהיא עצם הנשמה ("נקודת היהדות"), הקשורה להקב"ה בכל מצב שיהי'. וקשר זה נמצא לא רק בעצם הנשמה, אלא הוא האמת והפנימיות של כל פעולות האדם, שהרי כל פעולותיו של האדם באות מעצם חיותו, דהיינו עצם הנשמה (ראה לקוטי שיחות ח"ח ע' 131, וש"נ).

ולכן, גם אם נראה כלפי חוץ שנתינת "מחצית השקל" היא בעל כרחו ושלא ברצונו - הנה האמת היא שגם נתינה כזו קשורה עם ה"אש" שבנשמה, והרי היא "מטבע של אש", ולכן יש